

Prof. Sakari Melander
15.9.2021

Lisäselvitys eduskunnan lakivaliokunnalle U-kirjelmää 28/2021 vp koskeneen asiantuntijakuulemisen 14.9.2021 johdosta

1. U-kirjelmän 28/2021 vp johdosta eduskunnan lakivaliokunnassa 14.9.2021 järjestetyssä asiantuntijakuulemisessa muun muassa allekirjoittaneelta pyydettiin kirjallista lisäselvitystä mainittua kirjelmää koskevan asiantuntijakuulemisen keskustelussa sekä kirjelmää koskevissa aiemmissa kuulemisissa esille nousseeseen kysymykseen siitä, onko asetusehdotuksen 5(3) artiklan sääntely reaaliaikaisen biometrisen etätunnistusjärjestelmän julkisessa tilassa tapahtuvan käytön luvanvaraisuudesta perusteltua.

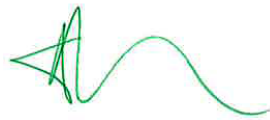
2. Asetusehdotuksen 5(1)(d) artiklan mukaan reaaliaikaisten biometristen etätunnistusjärjestelmien käyttö lainvalvontatarkoituksissa julkisissa tiloissa on lähtökohtaisesti kiellettyä. Artiklassa mainitaan kuitenkin tiettyjä tilanteita, jolloin reaaliaikaisten biometristen etätunnistusjärjestelmien käyttö lainvalvontatarkoituksissa on mahdollista, jos se on ehdottoman välttämätöntä. Artiklassa luetellaan tyhjentävästi ne tilanteet, joissa käyttö voisi olla sallittua ehdotonta välttämättömyyttä koskevan edellytyksen täytyessä.

3. Asetusehdotuksen 5(3) artiklan mukaan jokainen reaaliaikaisen biometrisen etätunnistusjärjestelmän yksittäinen käyttö lainvalvontatarkoituksessa julkisissa tiloissa edellyttää sen jäsenvaltion, jossa käyttö tapahtuu, oikeusviranomaisen tai riippumattoman hallintoviranomaisen myöntämää ennakkolupaa. Artikla pitää kuitenkin sisällään mahdollisuuden asianmukaisesti perustelluissa kiireellisissä tapauksissa aloittaa etätunnistusjärjestelmän käyttö ilman edellä mainittua lupaa ja lupa voidaan pyytää vasta käytön aikana tai sen jälkeen. Artiklassa määrättäisiin tarkemmin myös niistä perusteista, jotka oikeusviranomaisen on otettava huomioon mahdollista lupaa myöntäessään.

4. Olen U-kirjelmää koskevassa 14.9.2021 päivätyssä lausunnossani suhtautunut kriittisesti asetusehdotuksen reaaliaikaisten etätunnistusjärjestelmien käyttöä koskevaan sääntelyyn ja katsonut, että ensisijaisesti tulisi arvioida, onko poikkeusten mahdollistaminen reaaliaikaisten biometristen etätunnistusjärjestelmien käytön kiellosta ylipäänsä välttämätöntä ja oikeasuhtaista. Tällaisten järjestelmien käyttöä voidaan yleisesti pitää valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena (PeVL 60/2018 vp, s. 9–10). Perustuslakivaliokunta on lisäksi katsonut, että biometriset tunnistetiedot rinnastuvat arkaluonteisiin tietoihin (esim. PeVL 13/2016 vp, s. 4). Lisäksi on huomattava, että Euroopan tietosuojaneuvosto on suhtautunut kriittisesti asetusehdotuksen sisältämiin ehdottomasta kiellosta mahdollistamiin poikkeuksiin ja katsonut, että reaaliaikaisten biometristen etätunnistusjärjestelmien käytön kiellon tulisi olla poikkeukseton (EDPB-EDPS. Joint Opinion 5/2021 on the proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act), 31–32 kohta (saatavana sivulla https://edpb.europa.eu/system/files/2021-06/edpb-edps_joint_opinion_ai_regulation_en.pdf). Vähintään asetusehdotuksen sääntely olisi tältä osin nähdäkseni syytä muotoilla niin, että reaaliaikaisten biometristen etätunnistusjärjestelmien käytöstä määriteltävät poikkeukset olisivat mahdollisimman suppeat ja tarkkarajaisesti määritellyt.

5. Reaaliaikaisten biometristen etätunnistusjärjestelmien lainvalvontatarkoituksissa tapahtuvan käytön perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvan luonteen vuoksi tällaisen järjestelmän käytön sitominen riippumattoman oikeus- tai hallintoviranomaisen lupaan on nähdäkseni perusteltua. Tilanne rinnastuu esimerkiksi siihen, että luonteeltaan eniten perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvien pakkokeinojen käyttö pakkokeinolain (806/2011) mukaan edellyttää tuomioistuimen lupaa. Edellä biometrisistä tunnistetiedoista ja niiden arkaluonteisuudesta sanottu huomioon ottaen, asetus ehdotuksessa omaksuttu sääntelymalli, jossa reaaliaikaisten biometristen etätunnistusjärjestelmien ehdottoman välttämättömästä käyttämisestä julkisessa tilassa päättäisi esimerkiksi tuomioistuin tai muu oikeusviranomainen, on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta perusteltu. Asetusehdotuksen 5(4) artikla sisältää myös kiiretilanteita koskevan mahdollisuuden, jossa järjestelmän käyttö voidaan aloittaa ja lupa voidaan pyytää käytön aikana tai sen jälkeen. Tällaista mahdollisuutta kiiretilanteessa aloittaa etätunnistusjärjestelmän käyttö voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. Saattaisi kuitenkin olla perusteltua säätää ehdotetussa asetuksessa nimenomaisesti siitä, että tällaisessakin tilanteessa järjestelmän käyttöä koskeva lupa-asia on saatettava viipymättä oikeusviranomaisen päätettäväksi.

Espoossa 15.9.2021

Sakari Melander
professori